

УДК 338.2:338.124.4

А. А. Олешко,
кандидат економічних наук, докторант,
Національний університет ДПС України

АНТИКРИЗОВІ ПРОГРАМИ І ПЛАНИ НАЦІОНАЛЬНИХ ГОСПОДАРСТВ: ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ПЕРШІ РЕЗУЛЬТАТИ

У статті проаналізовано особливості розробки та впровадження антикризових програм і планів національних господарств. Визначені перші (проміжні) результати та ефективність їх реалізації.

The article analyses particularity of elaboration and implementation of national Anticrises programs and plans. The first (interim) results and effectiveness of realisation are defined.

ВСТУП

Ключовим інструментом державного регулювання економіки, що забезпечує досягнення перспективних цілей і задач за допомогою визначеного обсягу ресурсів, є державні програми.

В умовах сучасної фінансово-економічної кризи уряди країн світу розробляють та впроваджують державні антикризові програми та плани на коротко- і середньострокову перспективу. Ці програми включають комплекс заходів, спрямованих на виведення національних економік із кризового стану та стимулювання розвитку у посткризовий період.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Розробка та впровадження антикризових програм і планів дозволяють реалізувати програмно-цільовий підхід в подоланні кризових явищ, а рівень їх якості визначає ефективність антикризової політики.

Метою статті є аналіз антикризових програм високорозвинених країн, країн Єврозони, США, Китаю, визначення їх переваг та недоліків, а також оцінка досягнутих економічних результатів щодо подолання кризових явищ.

РЕЗУЛЬТАТИ

Основними сферами впливу антикризової політики урядів країн світу є грошово-кредитна політика, підтримка населення, банківської системи, реального сектора економіки. Механізм застосування та набір антикризових інструментів у кожній з країн світу відрізняється масштабами, спрямованістю, акцентами, ранжируванням за пріоритетами тощо (табл. 1).

Заходи, наведені в таблиці, є складовою антикризових програм і планів, прийнятих протягом жовтня 2008 року — першої половини 2009 року більшістю країн, що знаходяться в кризовому стані.

Розглянемо основні напрями та перші (проміжні) результати реалізації антикризових програм високорозвинених країн, Китаю та країн США.

Антикризова програма США

У США діє два основних документи, спрямовані на подолання кризових явищ у національній економіці — 1) План Полсона (The Troubled Asset Relief Program, TARP); 2) Акт американського відновлення та реінвестування (American Recovery and Reinvestment Act).

Антикризовим планом Полсона (прийнятий у жовтні 2008 року) передбачено виділення 700 млрд дол. для викупу проблемних банківських активів та капіталу. У рамках реалізації плану здійснено підтримку таких гігантів, як страхова група American Insurance Group (на суму понад 170 млрд дол.), Bank of America (138 млрд дол.), автовиробників General Motors (13,4 млрд дол.) та Chrysler (4 млрд дол.) тощо.

Основними заходами Акту американського відновлення та реінвестування, прийнятого у лютому 2009 р. і розрахованого на 3 роки, є [1]:

— збереження та створення 3 млн робочих місць;

— стимулювання виробництва альтернативних джерел енергії із зростанням його обсягу в два рази протягом трьох років;

— реконструкція 75 % будівель, що знаходяться у федеральній власності;

— модернізація системи охорони здоров'я;

— збільшення фінансування грантів для 7 млн студентів;

— інвестування інфраструктури, зокрема, будівництво і реконструкція доріг, мостів, дамб, системи громадського транспорту, залізничних колій, оновлення аеропортів;

— зниження податкового тиску на домогосподарства;

— забезпечення високого рівня прозорості, моніторингу та відповідальності.

Загальний обсяг фінансування становить 787 млрд дол., з яких 37 % розподілено на зниження податкового тиску, 18 % — на податкові преференції штатам та місцевим органам влади, 14 % — на інфраструктуру та науку, 10 % — на соціальний захист, по 7 % на освіту і охорону здоров'я, 5 % — на енергетику; 1 % — на інші цілі.

Крім цих програм, з весни 2009 року в США реалізується програма cash-for-clunkers (готівка за автохлам), якою передбачено виділення покупцеві нового автомобіля 4.5 тис. дол. за умови утилізації старого. За станом на липень 2009 року в рамках цієї програми реалізовано понад 250 тис. нових авто, що дозволило призупинити спад у галузі автомобілебудування.

Незважаючи на широкомасштабну підтримку Сполученими Штатами фінансового сектора економіки та заходів зі стимулювання ефективного попиту, позитивної динаміки основних макроекономічних показників у першому півріччі не спостерігалось (табл.2). Незначне уповільнення темпів падіння промислового виробництва та рівня зайнятості розпочалось у липні 2009 року.

Загалом заходи антикризової політики США щодо оздоровлення фінансового сектора економіки мають характер короткострокової дії і не вирішують проблематики економічного зростання в довгостроковій перспективі.

Антикризові програми країн Європейського Союзу

Першою реакцією країн Європейського Союзу на виклики фінансово-економічної кризи, що мала міждержавний характер, стала декларація щодо спільного плану дій країн Єврозони (проголошена на саміті ЄС 12 жовтня 2008 року) [3].

Від моменту проголошення декларації країни ЄС знаходяться у постійній співпраці щодо впровадження антикризової політики, основний принцип якої можна сформулювати так: не нашкодити сусіду, але любуватися власні національні інтереси.

У грудні 2008 року країнами ЄС прийнято рішення про впровадження Європейського плану відновлення економіки (European Economic Recovery Plan — EERP) [4], спірні положення якого узгоджені в квітні 2009 року на саміті G-20 у Лондоні. Планом визначаються основні напрями проведення антициклічної економічної політики, подолання кризових явищ в усіх сферах та активізації реального сектора економіки. План включає два ключових імперативи: перше — виділення 200 млрд євро (1,5 % ВВП ЄС) на подолання кризових явищ; друге — впровадження короткострокових антикризових заходів має стати фундаментом для забезпечення конкурентоспроможності у довгостроковій перспективі. Зокрема, пріоритетними напрямами має стати орієнтування на задоволення "майбутніх потреб"; інвестування

Таблиця 1. Інструменти реалізації антикризової політики окремих країн світу

Інструменти реалізації	Країни
1. Заходи підтримки банківської системи	
1.1. Рекапіталізація банків	США, Австрія, Бельгія, Німеччина, Греція, Іспанія, Італія, Кіпр, Люксембург, Португалія, Фінляндія, Угорщина, Данія, Швейцарія, Гонконг, Катар, ОАЕ, Саудівська Аравія, Казахстан, Україна
1.2. Надання стабілізаційних кредитів	США, країни Євросоюзу, Великобританія
1.3. Реструктуризація банківської системи, у т. ч. сприяння об'єднанню банків, націоналізація банків	Бельгія, Ісландія, Нідерланди, Португалія, Швеція, Великобританія
1.4. Розширення гарантій по вкладам фізичних осіб	переважна більшість країн
1.5. Надання гарантій по проблемним активам	США, Канада, Німеччина, Іспанія, Італія, Великобританія, Данія, Швеція, Корея, Казахстан, Швейцарія, Японія, Австралія
2. Заходи грошово-кредитної політики	
2.1. Зниження відсоткових ставок	США, Канада, країни Євросоюзу, Швейцарія, Великобританія, Австралія, Японія, Китай, Індія, В'єтнам
2.2. Підвищення відсоткових ставок	Угорщина, Ісландія, Білорусія, Росія
2.3. Зниження курсу національної валюти	Ісландія, Угорщина, Польща, Бразилія, В'єтнам, Корея, Мексика, Україна, Білорусія
2.4. Зниження норм резервування	Китай, Бразилія, Болгарія
3. Заходи підтримки реального сектора економіки	
3.1. Підтримка окремих галузей:	
автомобілебудування	США, Німеччина, Канада, Франція, Швеція, Китай, Росія
нова енергетика та енергозбереження	США, Франція, Швейцарія, Казахстан
транспортна інфраструктура	Канада, Франція, Китай, Гонконг, Казахстан, Італія, Швейцарія, Тайвань, Україна
житлове будівництво	Канада, Великобританія, Китай, Аргентина, Казахстан, Корея, Україна
інноваційні технології	Китай, Казахстан
авіакомпанії	Аргентина
експорт	Китай
3.2. Зниження податків, надання податкових преференцій	Німеччина, Великобританія, Франція, Швейцарія, Японія, Китай, Індія, Казахстан, Тайвань, Аргентина, Україна
3.3. Підвищення податків	Литва
3.4. Підтримка малого та середнього бізнесу	Німеччина, Греція, Італія, Великобританія, Японія, Китай, Казахстан, Угорщина
3.5. Створення спеціальних бюджетних фондів	Франція, Бразилія, Гонконг, Кувейт
3.6. Збільшення державних запозичень	Німеччина, Франція, Норвегія, Японія, Україна
4. Заходи підтримки населення	
4.1. Підвищення суми гарантій по вкладам населення	США, Канада, Бельгія, Іспанія, Італія, Кіпр, Люксембург, Нідерланди, Словенія, Фінляндія, Великобританія, Швеція, Норвегія, Швейцарія, Болгарія, Угорщина, Польща, Румунія, Чехія, Туреччина, Корея, Україна
4.2. 100-відсоткові гарантії по вкладам населення	Німеччина, Австрія, Греція, Ірландія, Португалія, Данія, Словаччина, Австралія, Гонконг, Йорданія, Кувейт, ОАЕ, Саудівська Аравія, Тайвань
4.3. Прийняття програм перенавчання та адаптації безробітних	США, Канада, Греція, Італія
4.4. Націоналізація пенсійних фондів	Аргентина
4.5. Досягнення домовленостей з бізнесом щодо нескорочення робочих місць	Німеччина
4.6. Збільшення інвестицій в освіту	США, Франція, Китай

Складено за [1—18]

підвищення енергоефективності та енергозбереження; вкладення в екологічно чисті технології; інвестування інноваційної інфраструктури.

Основними напрямками спільної антикризової політики країн ЄС щодо підтримки реального сектора економіки є:

- заходи грошово-кредитної політики — включають зниження відсоткових ставок Європейським центральним банком; підтримку ліквідності; відновлення та стабілізацію ринків кредитування; удосконалення діяльності Європейського інвестиційного банку та Європейського банку реконструкції та розвитку щодо фінансової й кредитної співпраці з країнами ЄС та їх суб'єктами;

- бюджетна політика — передбачає стимулювання поживлення еко-

номічного зростання шляхом вливання в економіку ЄС у 2009 році коштів на суму 170 млрд євро (1,2 % ВВП Євросоюзу); стимулювання попиту; підтримання зайнятості тощо;

- реалізація чотирьох пріоритетів Лісабонської стратегії (зайнятість і робочі місця, підприємництво, інфраструктура та енергетика, наукові дослідження та інновації).

Поряд із загальними імперативами проведення спільної антикризової політики кожна з країн ЄС розробляє власні механізми виходу з кризи, що відображають специфіку національного господарства, рівень розвитку галузей економіки, інституціональні аспекти.

Так, Пакет антикризових заходів Німеччини, прийнятий наприкінці 2008 року, передбачав виділення 50 млрд

євро на відновлення економіки. У міру накопичення негативних тенденцій програма неодноразово коригувалась, були збільшені обсяги вливань в економіку.

Основними напрямками оздоровлення економіки Німеччини (поряд із визначеними Європейським планом відновлення економіки) є:

- інвестування в інфраструктуру, зокрема, будівництво автомобільних доріг, залізничних колій, шкіл, дитячих садків;

- зниження податкового тиску на підприємства та фізичних осіб, зниження відрахувань у фонд медичного страхування;

- збереження робочих місць;

- підтримка автомобілебудування шляхом виділення 2500 євро за утилізацію старого авто та придбання нового (такий же механізм запроваджено в США, Росії, Франції).

Реалізація антикризової програми ЄС та програм країн-членів у червні-липні 2009 року дала перші позитивні результати. Так, починаючи з липня 2009 року на ринках країн Єврозони відбувся перехід до уповільнення темпів падіння національних економік. Падіння ВВП у липні 2009 року становило 4,6 % проти 4,9 % у червні відносно відповідного періоду попереднього року (табл. 3).

Таблиця 2. Динаміка основних макроекономічних показників США (зміна в річному обчисленні, %)

Показники	2008 рік		2009 рік		
	липень	грудень	березень	червень	липень
Індекс споживчих цін	5.6	0.1	-0.4	-1.4	-2.1
ВВП (кв./кв.)	-	-1.9	-3.3	-3.9	-
Промислове виробництво (за винятком будівництва)	-1.9	-11.4	-14.8	-15.5	-14.4
Рівень безробіття, у % до економічно активного населення	5.8	7.2	8.5	9.5	9.4

Джерело: [2]

Позитивними є прогнози, здійснені Єврокомісією у вересні 2009 року щодо темпів ВВП та промислового виробництва, за оцінками яких очікується зростання ВВП (кв./кв.) у третьому кварталі на 0,2 %, у четвертому — на 0,1 % [5].

Антикризова програма Китаю

Китай є однією з небагатьох країн світу, якій у 2008 році вдалось утримати зростання ВВП на рівні 9 %, хоча у 4 квартали спостерігалось його стрімке падіння до 6,8 % (переважно внаслідок скорочення зовнішнього попиту).

Масштабна підтримка економіки Урядом Китаю розпочалась у жовтні 2008 року. Китайський план підтримки економіки включає п'ять складових [6; 7]:

1. Стимулювання внутрішнього попиту, у тому числі за рахунок зростання державних витрат. На реалізацію цього заходу планується виділити протягом 2009—2010 років 584 млрд дол. США.

2. Стимулювання розвитку 10 найважливіших галузей, на які припадає третина ВВП, 80 % доданої вартості промисловості та 30 % зайнятості в містах (чорна та кольорова металургія, логістика, автомобілебудування, суднобудування, легка промисловість, виробництво устаткування, нафтохімічна промисловість, електроніка).

3. Запровадження заходів щодо прискорення технічного переоснащення. На створення наукових і технологічних інновацій, технічне переоснащення планується виділити 87,6 млрд дол. США.

4. Створення всеохоплюючої системи соціального захисту. Наприклад, на поліпшення системи охорони здоров'я планується виділити 124,1 млрд дол. США.

5. Збереження фінансової стабільності задля підтримки економічного розвитку.

У першому півріччі 2009 року заходи антикризового плану дали як позитивні, так і негативні результати. Серед позитивних результатів можна відмітити такі: зростання реальних доходів міського населення на 11,2 %, сільського — на 8,6 %; підвищення мінімального рівня заробітної плати громадянам, що проживають у несприятливих умовах, заробітної плати учителям, збільшення субсидій, виплат пільговим категоріям громадян; реалізація інфраструктурних проектів, будівництво житла, соціальних об'єктів, залізничних колій, швидкісних автомагістралей, аеропортів; підтримка курсу юаня, уповільнення інфляційних процесів; зниження податкового тиску, у тому числі реформи в оподаткуванні ПДВ. Поряд з цим падіння зовнішньої торгівлі Китаю у першому кварталі 2009 року становило 24,9 %, у тому числі скорочення експорту загалом — на 19,7 %, експорту сталі — на 85,4 %, імпорту — на 30,9 %, Крім того, протягом першого півріччя 2009 року продовжувалось падіння обсягів прямих іноземних інвестицій.

Таблиця 3. Динаміка основних макроекономічних показників Єврозони (зміна в річному обчисленні, %)

Показники	2008 рік		2009 рік		
	липень	грудень	березень	червень	липень
Індекс споживчих цін	4.0	1.6	0.6	-0.1	-0.7
Індекс цін виробників	9.1	1.2	-3.2	-6.6	...
ВВП (кв./кв.)	-	-1.7	-4.9	-4.6	-
Промислове виробництво (за винятком будівництва)	-1.1	-12.4	-19.2	-17.0	...
Рівень безробіття, у % до економічно активного населення	7.5	8.2	9.0	9.4	...

Джерело: [2]

Антикризові програми і плани країн США

Негативний вплив світової фінансової кризи на країни США виявився пізніше, ніж у високорозвинених країнах, але наслідки цього впливу мали стрімко наростаючий, руйнівний характер. Реакцією країн США на зовнішні виклики стала розробка заходів антикризової політики та впровадження антикризових програм і планів.

Зокрема, у Росії реалізується Програма антикризових заходів Уряду Російської Федерації на 2009 рік (прийнята у червні 2009 року) [8]; у Казахстані — План спільних дій Уряду Казахстану, Національного банку Республіки Казахстан та Агентства Республіки Казахстан з регулювання і нагляду фінансового ринку і фінансових ринків щодо стабілізації економіки та фінансової системи на 2009—2010 роки (листопад 2008 року) [9]; у Білорусії — План першочергових заходів лібералізації умов здійснення економічної діяльності у 2009 році (січень 2009 року) [10]; у Вірменії — Антикризова програма Вірменії на 2009 рік (грудень 2008 року) [11]; у Киргизстані — Антикризовий план республіки Киргизстан як складова Курсу на відновлення країни Президента К. Бакієва (березень 2009 року) [12]. Антикризові пакети прийняті також в Азербайджані, Таджикистані, Узбекистані.

Не прийняті антикризові програми (станом на 1 вересня 2009 року) лише в Україні та Молдові, що значною мірою зумовлено політичною нестабільністю та конфронтацією політичних еліт у цих країнах. Як наслідок, відсутність системного підходу до подолання кризових процесів зумовило найглибше падіння економіки України серед країн США (табл. 4).

Слід зазначити, що Урядом України розроблено та зареєстровано у Верховній раді у грудні 2008 року Програму діяльності Кабінету Міністрів України "Подолання впливу світової фінансово-економічної кризи та поступальний розвиток" [13]. Однак, на думку деяких вітчизняних і зарубіжних вчених, ця програма має декларативний характер. У програмі відсутній конкретизований план антикризових заходів і, головне, терміни виконання, джерела та обсяги їх фінансування. Крім того, порушується принцип реалістичності досягнення поставлених цілей. Існують в Україні й альтернативні програми, наприклад, антикризова програма "Прагматичний вибір" [14].

Проблеми реалізації антикризової політики в умовах глобалізації вийшли за межі національних економік, що зумовило продукування країнами США плану спільних дій щодо подолання кризових явищ. На початку 2009 року розпочато реалізацію спільного російсько-білоруського антикризового плану, Плану з реалізації спільних заходів країн-членів ЄврАзЕС. Планом ЄврАзЕС для подолання кризових явищ передбачено створення антикризового фонду, вкладення до якого становитимуть: з Росії — 7,5 млрд дол. США, Казахстану, Киргизстану, Таджикистану, Вірменії — відповідно по 1 млрд дол. США.

Ще одним напрямом співпраці країн США у подоланні кризових явищ є інтеграція наукових потенціалів у розробці антикризової політики, проведення досліджень щодо ефективності антикризових програм. Так, об'єднаною євразійською мережею у липні 2009 року опубліковано перший рейтинг протидії кризовим явищам у країнах пострадянського простору [16]. Визначення рейтингу, до якого ввійшли всі республіки колишнього СРСР, крім Росії, здійснювалось методом експертних оцінок у сфері політики, економіки та соціальної сфери. Україна у цьому рейтингу посіла разом з Литвою шосте місце серед восьми можливих. Найефективнішими визначено антикризові заходи Казахстану. Іншою експертною групою проаналізовано ефективність антикризової політики восьми країн світу (Росія, Україна, Казахстан, Великобританія, Німеччина, Франція Канада, США) за допомогою індексу антикризової ефективності [17]. Результати для країн США наступні: Україна перемістилась з першого місяця у вересні 2008 року на 8 (останнє) у березні 2009 року; Росія — з третього на сьоме, Казахстан — з другого на четверте. Серед антикризових програм і планів країн США найкращою визначена програма Казахстану, а програма Вірменії є найефективнішою в частині реалізації антикризових заходів щодо підтримки інфраструктури, малого та середнього бізнесу. Крім того, криза у Вірменії співпала в часі з впровадженням реформи податкової системи на 2008—2011 роки, що дозволило забезпечити протидію спаду економіки інструментами податкової політики.

На нашу думку, найбільш досконалими з точки зору методології розробки, продуманості й реалістичності досягнення заходів, ресурсного забезпечення є антикризові програми Росії та Казахстану. Коротко проаналізуємо їх.

Таблиця 4. Динаміка ВВП та обсягу промислової продукції країн СНД у 2009 році

Динаміка ВВП та обсягу промислової продукції країн СНД у 2009 році								
Країна		січень	січень-лютий	січень-березень	січень-квітень	січень-травень	січень-червень	січень-липень
Азербайджан	ВВП*	97,4	103,4	104,1	104,3	104,4	103,6	102,7
	ПП**	94,9	97,4	97,8	100,5	101,3	101	100,1
Білорусь	ВВП	104,2	102,3	101,1	101,2	101,4	100,3	100,4
	ПП	101,2	97,7	95,5	96,4	96,6	96,4	96,1
Вірменія	ВВП	99,3	96,3	93,9	90,3	84,3	83,7	81,5
	ПП	93,5	90,3	90,5	88,9	89,5	88,5	88
Грузія	ВВП	...	102,1	102,1	102,1	102,1	94,1	94,1
	ПП	97,1	96,3	95,5	94,9	94,7	95,9	96,1
Казахстан	ВВП	98,2	96,8	95,4	95,2	95,4	97,3	97,9
	ПП	103,7	98,9	100,2	100,5	99,1	100,3	101,5
Киргизстан	ВВП	85,4	74,9	80,5	84,4	79,8	81,1	85,7
	ПП	...	107,2	107,2	...	93,1	93,1	93,1
Молдова	ВВП	74,9	73,7	75,8	74,3	74,7	75,1	75,3
	ПП	87,5	88,4	87,7	90,2	86,4	86,6	89,8
Росія	ВВП	84	85,4	85,7	85,1	84,6	85,2	85,8
	ПП	103,5	103,9	103,5	102,9	103,2	102,8	103,1
Таджикистан	ВВП	95	...	91,8	88,1	87	86,7	87,3
	ПП	107,9	107,9	107,9	108,2	108,2
Узбекистан	ВВП	109,9	109,9	109,9	109,1	109,1
	ПП	79,7	82	...
Україна	ВВП	65,9	67,2	68,1	68,1	68,1	68,9	69,6
	ПП	...	90	89	91	91	91	91
СНД	ВВП	...	85	85	84	84	85	85
	ПП

*ВВП – валовий внутрішній продукт (у постійних цінах, у % до відповідного періоду попереднього року)

**ПП – обсяг промислової продукції (у постійних цінах, у % до відповідного періоду попереднього року)

Джерело: [15]

Антикризова програма Росії

Антикризова програма Росії включає сім пріоритетів [8]:

1. Виконання у повному обсязі публічних зобов'язань держави перед населенням. Зокрема, посилення соціального захисту населення, збільшення обсягів та якості надання соціальних і медичних послуг, поліпшення ситуації із забезпечення лікарськими, особливо життєво необхідними, препаратами; збереження трудового потенціалу, в тому числі розширення масштабів регулювання зайнятості, протидії безробіттю, розвиток програм навчання і перепідготовки працівників, які входять в групу ризику щодо звільнення.

2. Збереження та перспективне зростання промислового і технологічного потенціалу, в тому числі надання державних преференцій підприємствам, що інвестують у розвиток виробництва та створення нової продукції.

3. Стимулювання внутрішнього попиту як основи посткризової відбудови та поступального розвитку, що дозволить зменшити залежність економічного зростання від зовнішніх чинників та максимально задіяти внутрішні ресурси. У реалізації цього пріоритету важлива роль відведена державним інвестиціям та державним закупівлям.

4. Реалізація довгострокових пріоритетів модернізації країни, що по-

лягає у переорієнтації з сировинної моделі економічного зростання до інноваційної. Це передбачає, по-перше, підтримку інноваційних процесів, у тому числі підвищення енергоефективності економіки. По-друге, зростання бюджетних інвестицій в людський капітал, насамперед освіту і охорону здоров'я. По-третє, підвищення ефективності витрат як бюджетних, так і приватних.

5. Зниження тиску на бізнес з боку чиновників, усунення адміністративних бар'єрів, які є однією з причин корупції.

6. Зміцнення національної фінансової системи, нормалізація функціонування фінансового сектора, зокрема, банківської, страхової системи, фондового ринку задля забезпечення економіки необхідними обсягами інвестиційних ресурсів.

7. Реалізація макроекономічної політики, спрямованої та підтримку макроекономічної стабільності та створення необхідних умов, стимулів для зростання заощаджень населення, підвищення інвестиційної привабливості економіки, формування якісно нової моделі економічного розвитку. Це передбачає провадження виваженої бюджетної політики, підтримку рівноважного курсу національної валюти, застосування інструментів монетарної політики, спрямованих на боротьбу з кризою ліквідності в фінансовій сфері з одночасним зниженням інфляції.

Заходи з подолання кризи та сти-

мулювання економіки у 2009 році включають сім напрямів загальним обсягом додаткового фінансування 2202,4 млрд рублів (табл. 5).

Особлива увага в антикризовій політиці Росії приділяється інструментам податкової політики. Зокрема, з 2009 року знижено податок на прибуток з 24 % до 20 %; передбачається введення нарахування норм амортизації нелінійним методом; введення 30-відсоткової амортизаційної премії; відстрочка сплати податків підприємствам, що мають заборгованість понад 10 млрд руб. терміном не більше 5 років; звільнення від оподаткування ПДВ операцій по введенню технологічного устаткування, яке не виробляється в країні; вдосконалення адміністрування податків.

Антикризовий план Казахстану

План щодо стабілізації економіки та фінансової системи на 2009—2010 роки включає такі складові [9]:

1. Стабілізація фінансового сектора економіки (державні видатки — 4 млрд дол. США). Передбачає реалізацію таких заходів: а) додаткова капіталізація 4 системоутворюючих банків шляхом купівлі простих і привілейованих акцій, надання субординованих запозичень; б) викуп сумнівних активів спеціально створеним Фондом стресових активів та управління ними; в) підтримання ліквідності банків; г) удосконалення державного регулювання фінансового сектора.

2. Вирішення проблемних питань на ринку нерухомості шляхом реалізації спеціальної програми іпотечного кредитування та розвитку житлового сектора (державні видатки — 3 млрд дол. США).

3. Підтримка малого та середнього бізнесу, що передбачає: а) виділення 1 млн дол. США на кредитування, з яких 70 % направляється на рефінансування поточних проектів, 30 % — на реалізацію нових; збільшення ліміту на фінансування одного проекту; гарантування Фондом розвитку підприємництва кредитів, що надаються; б) впровадження програми мікрокредитування у сільській місцевості; в) надання доступу до виконання державних замовлень; г) зниження адміністративних бар'єрів та удосконалення дозвільної системи.

4. Розвиток агропромислового комплексу передбачає підтримку та вкладення на суму 1 млрд дол. США у розвиток експортоорієнтованих секторів (зерновий сектор, м'ясо-молочна промисловість, виробництво плодів-овочевих культур).

5. Реалізація інноваційних, індустріальних та інфраструктурних проектів (державні видатки — 3 млрд дол. США). Передбачається виділення Урядом 1 млрд дол. США та залучення прямих іноземних інвестицій обсягом 3 млрд дол. США на такі заходи: а) будівництво і модернізація інфраструктури; б) підтримка електроенергетики, реконструкція та технічне переоснащення енергогенеруючих потужностей, енергозбереження; в) підвищення пенсій, заробітних плат працівникам бюджетної сфери, стипендій

на 25 %, виплат по догляду за дитиною; г) підвищення продуктивної зайнятості населення; д) формування стабілізаційних фондів товарів першої необхідності.

Крім цих заходів, з 1 січня 2009 року в Казахстані введено новий податковий кодекс, яким передбачено такі заходи: а) поступове зниження корпоративного податку — у 2009 році з 30 до 20%, у 2010 році — до 17,5 %, у 2011 році — до 15 %; б) зниження податку на додану вартість — з 13 до 12 % у 2009 році; в) введення у 2009 році замість регресивної шкали ставок соціального податку єдиної ставки -12 %; г) податкові преференції для залучення інвестицій, для обробної промисловості — введення прискореної норми амортизації, для добувної — подвійної норми амортизації.

ВИСНОВКИ

Ефективність реалізації антикризової політики прямо пропорційно залежить від якості антикризових програм і планів, механізму їх впровадження. Антикризові програми і плани Європейського Союзу, Росії, Казахстану, Китаю характеризуються комплексністю, системністю, взаємоузгодженістю складових частин, досяжністю поставлених цілей, помірною забезпеченістю фінансовими ресурсами.

Антикризові програми і плани ґрунтуються на засадах аантициклічного регулювання засобами стимулюючої грошово-кредитної та бюджетно-податкової політики. Основною перешкодою на шляху до відновлення економіки є недостатність фінансових та інвестиційних ресурсів. Так, обсяг антикризових заходів та відповідно антикризові пакети країн формувались не в залежності від глибини спаду, а від наявних резервів — витрати США на антикризові заходи за станом на березень 2009 року склали 5,7 % ВВП, Німеччини — 2,6 %, Великобританії — 1,1 %, Франції — 1,3%, Канади — 1,9%, Китаю — 16,2%, Бразилії — 14%, Росії — 12% ВВП тощо [19].

Ключовим мірилом ефективності антикризових програм і планів є їх орієнтування на вирішення коротко-, середньострокових проблем відновлення економіки задля реалізації стратегічних пріоритетів довгострокового економічного розвитку.

Література:

1. American Recovery and Reinvestment Act [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.recovery.gov>
2. Бюлетень Національного банку України (електронне видання) — 2009. — липень [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
3. Declaration on a concerted European action plan of the Euro area countries — 2008, October [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ec.europa.eu>
4. Communication for the spring European council. Driving European recovery / Commission the European communities 04.03.2009 [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.ec.europa.eu>
5. September 2009 Interim forecast:

Таблиця 5. Основні заходи щодо оздоровлення економіки Росії у 2009 році

Захід	Обсяг додаткового фінансування, млрд руб.	Питома вага в обсязі додаткового фінансування, %
1. Посилення соціального захисту населення, забезпечення гарантій соціальної та медичної допомоги, державна підтримка зайнятості, у тому числі:	695,8	31,6
• соціальний захист	447,9	
• підтримка освіти	0,4	
• житлове будівництво та житлово-комунальне господарство	247,5	
2. Збереження та підвищення промислового та технологічного потенціалу, у тому числі:	675,4	30,7
• підтримка реального сектора та робота з системоутворюючими підприємствами, заходи податкового стимулювання	302	
• підтримка окремих галузей економіки, з них:	373,4	
— АПК та рибне господарство	63,1	
— автомобілебудування та сільськогосподарське машинобудування	90	
— військово-промисловий комплекс	70	
— транспортний комплекс	150	
— лісопромисловий комплекс	0,3	
3. Модернізація економіки та впровадження інновацій	-	-
4. Зниження адміністративного тиску на бізнес, державна підтримка малого та середнього бізнесу	36,2	1,6
5. Підвищення стійкості національної фінансової системи, у тому числі додаткова капіталізація банків	495	22,5
6. Взаємодія Уряду РФ та суб'єктів РФ з реалізації антикризових заходів, у тому числі:	300	13,6
• збільшення обсягу дотаційна підтримку збалансованості місцевих бюджетів	150	
• збільшення обсягів бюджетного кредитування для бюджетів суб'єктів РФ та збільшення терміну їх надання до 3 років	150	
7. Міжнародна співпраця щодо реалізації антикризових заходів	-	-
Разом	2202,4	100

Coming out of recession but uncertainty remains high / European commission [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ec.europa.eu>

6. Бергер Я. Антикризисная программа Правительства КНР: первые итоги // "РС Деловой Мир". — 2009. — № 3 (10).

7. "Мы курсом валюты не манипулируем", — Вэнь Цзябао, премьер Госсовета КНР // Ведомости — № 18 (2288) от 03.02.2009.

8. Программа антикризисных мер правительства Российской Федерации на 2009 год [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.premier.gov.ru>

9. План спільних дій Уряду Казахстану, Національного банку Республіки Казахстан та Агентства Республіки Казахстан з регулювання і нагляду фінансового ринку і фінансових ринків щодо стабілізації економіки та фінансової системи [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.rfca.gov.kz>

10. План первоочередных мероприятий по либерализации условий осуществления экономической деятельности [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.economy.gov.by>

11. Антикризисная программа Вірменії на 2009 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.gov.am>

12. Курс на відновлення країни

Президента К. Бакиєва [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.president.kg>

13. Програма діяльності Кабінету Міністрів України "Подолання впливу світової фінансово-економічної кризи та поступальний розвиток" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>

14. Антикризисная программа "Прагматичний вибір" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.yekhanurov.info>

15. Основні показники соціально-економічні показники країн СНД / Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

16. Рейтинг сопротивляемости кризисным явлениям в странах постсоветского пространства [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.j-een.com>

17. Страны СНГ и мировой кризис: общие проблемы и разные подходы / Аналитический доклад. — М: ФБК, 2009. — 28 с.

18. Мау В. Драма 2008 года: от экономического чуда к экономическому кризису // Вопросы экономики. — 2009. — № 2. — С. 4—23.

19. Апрельский (2009 г.) саммит G-20 в Лондоне и его основные итоги. Аналитический доклад / Ин-т развития фондового рынка. — М., 2009 — 58 с.

Стаття надійшла до редакції 21.09.2009 р.